

Adventskerk 7 dec 2025 2de zondag Advent, Jes.11,1-10, Matt.3,1-12

Lieve gemeente,

De cabaretier Seth Gaaikema zong ooit een liedje: *Laat dit land een proeftuin zijn, van idealen die het in 't grote boze buitenland niet halen....Laat dit land een proeftuin zijn, dan ben ik graag het proefkonijn, als een nieuwe wereld ergens maar begint...*

Seth Gaaikema was een domineeszoon. Zijn vader Renderd was lange tijd Doopsgezind predikant in Haarlem.

Maar wat zijn dan die idealen, die zogenaamd joods-christelijke waarden, waar onze Nederlandse cultuur en identiteit in zouden zijn geworteld en waar politici de mond van vol hebben?

Vrijheid van godsdienst, tolerantie, bescherming van minderheden, zorg voor kwetsbaren en minderbedeelden, nivellering, polderen, in hoeverre is dat terug te voeren op een Bijbelse traditie?

De vraag is: door welke duiding van de traditie willen we ons laten leiden?

★

Jesaja is bang voor de annexatie van Juda door het Assyrische rijk. Hij verlangt naar een betere wereld en schetst zijn droom daarover in een prachtig beeld van een harmonieuze samenleving waarin wilde dieren in vrede samenleven met tamme dieren en kinderen niet bang hoeven te zijn voor bedreiging van wilde dieren. Deze samenleving wordt geregeerd door een ideale koning. Deze koning lijkt op koning David, is zelfs een nazaat. Net als David is hij vol van Gods geest. Daardoor is hij verstandig, wijs, rechtvaardig. Het is een beeld van Gods rechterlijke barmhartigheid en recht scheppende liefde. De taak van de mens als beelddrager is om dat ook te doen. Dit houdt dus in rechtvaardigheid en gerechtigheid uitoefenen.

Alleen het uitvoeren van Gods geboden van menselijkheid leidt tot een harmonieuze vorm van samenleving, falen daarin leidt tot chaos. De geschiedenis is daarin een continu leerproces. Taak van de profeten is om mensen steeds weer te herinneren aan de consequenties van hun gedrag en tegelijkertijd hoop en troost bieden voor de toekomst.

Johannes verlangt net als Jesaja naar een vernieuwde wereld waar Gods heerschappij van rechtvaardigheid zegeviert.

Net als Jesaja zegt hij dat die heerschappij alleen mogelijk wordt als mensen zich daarvoor willen inzetten. Deel uitmaken van een bepaalde traditie of een belangrijke functie vervullen is niet genoeg; bij jezelf te rade gaan, je bewust zijn van wat anders kan, je toekeren naar God, en dat moet zichtbaar zijn in je gedrag en levenshouding. En als symbool daarvan moet je een totale onderdompeling ondergaan. In de Jordaan, in stromend water, want de gehele mens moet gezuiverd worden, zijn oude gestalte wordt als het ware begraven en staat weer op tot vernieuwd leven.

Johannes doet qua uiterlijk denken aan de profeet Elia; hij draagt een kameelharen mantel, een lederen gordel en hij voedt zich met sprinkhanen en wilde honing, hij leeft als een asceet in de woestijn.

Ook zijn optreden herinnert aan het optreden van Elia.

Hij gaat niet naar mensen toe, maar ze komen uit zichzelf naar hém toe, zelfs Farizeeën en Sadduceeën.

Het verhaal over Johannes zit vol met verwijzingen naar Jesaja.

Johannes is de stem in de woestijn, waar Jesaja over spreekt, de stem die roept dat de weg vd Heer gereed moet worden gemaakt, dat zijn paden moeten worden geëffend. Als een heraut die de komst van de koning aankondigt en alle hindernissen wegruimt, zodat de koning naar zijn volk toe kan komen.

Jesaja zegt ook hoe welkom de vreugdebode is die de boodschap van vrede en goed nieuws brengt. (Jes. 52,7, Denk aan dat prachtige lied uit de Messiah van Händel)

Johannes beschrijft deze gezalfde koning, deze Messias, als iemand die binnen korte tijd zal komen, die in aantocht is. Hij zegt dat hijzelf het niet waard is zijn sandalen voor hem te dragen, zoals een slaaf zou doen voor zijn heer. Want hij zal, net als die gedroomde koning van Jesaja, vol zijn van Gods geestkracht. En van die geestkracht zal hij uitdelen, mensen erin onderdompelen.

Maar er is ook een element van oordeel, van in felle bewoordingen zaken veroordelen. Dat oordeel voltrekt zich niet in de vorm van een straf van God, maar in het zich afwenden van degenen die zich van God afwenden.

Zo is de komst van deze Messias niet de definitieve oplossing voor al het kwaad in de wereld, ook niet voor de bevrijding van Israël uit de Romeinse bezetting. Gods heerschappij moet nog steeds gerealiseerd worden door mensen die zich gedragen als goede bomen die vrucht dragen.

Maar Johannes ziet het wel gebeuren, hij ziet een nieuwe dynamiek, een nieuwe energie ontstaan. Zoals in het verhaal over Pinksteren, als mensen lijken te worden gedoopt met vuur.

Als Johannes klaar is met zijn beschrijving van deze mens, die hij vele malen hoger acht dan zichzelf, ziet hij midden in de menigte Jezus staan. In het volgende tekstgedeelte zal Jezus vragen om ook te mogen worden gedoopt door Johannes.

Mattheüs lijkt deze koning, deze Messias, te vereenzelvigen met Jezus.

Net als de naam Jesaja betekent de naam Jezus/Jeshoea: *God redt*.

Welke joodse en christelijke waarden kun je uit deze verhalen destilleren?

Dat een samenleving het beste gedijt bij inclusiviteit en bij zorg voor armen en zwakken?

Dat we hoopvol en verwachtingsvol naar de toekomst moeten zijn, ondanks moeilijke politieke omstandigheden?

Matthias Smalbrugge en Janneke Stegeman zeggen in een artikel in Trouw dat je een onderscheid kunt maken tussen cultuurgelovigen en confessionele gelovigen.

Cultuurgelovigen gebruiken godsdienst als een manier om hun identiteit aan te geven en dan vooral om zich af te zetten tegen andere groeperingen.

Het cultuurchristendom is vaak ingezet om superioriteit uit te drukken en anderen uit te sluiten. Denk aan de geschiedenis van de slavernij en aan antisemitisme.

Confessionele gelovigen hechten aan een bepaalde geloofsinhoud.

In deze tijd neemt het persoonlijke geloof af en het identiteitsgeloof neemt toe.

Maar je kunt niet in het algemeen zeggen dat christelijke waarden onverdeeld goed en superieur zijn.

Er zijn verschillende stromingen en de verhalen zijn meerduidig, kunnen verschillend worden geïnterpreteerd.

Janneke Stegeman benoemt wel menselijke waardigheid en opstaan tegen onrecht als voor haar principiële christelijke waarden.

Ik zou misschien willen toevoegen: respect en solidariteit, de heiligheid van het leven, integriteit van het menselijk lichaam.

Maar die zijn misschien niet eens zo exclusief voor onze traditie.

Wat die waarden en idealen zijn moet je dus steeds opnieuw samen bepalen en zo nodig aanpassen. Samen, niet één deel vd bevolking die meent het recht te hebben op de waarheid in deze. En de samenstelling vd bevolking verandert, is een dynamisch geheel. Ook het omgaan met de traditie en de interpretatie van de Bijbelteksten moet je blijven bevragen. Want het zijn literaire teksten die we steeds opnieuw moeten interpreteren en zoeken hoe de relevantie is voor ons leven hier en nu. Ook ons Godsbeeld is veranderd in de loop van de tijd. En de toenadering tussen jodendom en christendom is van vrij recente datum; momenteel heeft die verhouding ook weer deuken opgelopen onder invloed van de politieke situatie.

Hoe geef je stem en maak je de weg vrij voor de Heer, voor een wereld waarin er rechtvaardigheid is voor de zwakken, en een eerlijke verdeling tussen rijk en arm? Je christen noemen of je deel van de traditie voelen is niet genoeg.

Filosoof en theoloog Theo de Witt zegt (ook in Trouw) dat individuele gelovigen zich oriënteren om te leren hoe je kunt leven als mens, en dat je je daarvoor moet verdiepen in de traditie, die voortdurende uitleg en zelfreflectie vraagt.

Daarbij moeten we onze kennis, ook van andere religies, van religieuze taal en erfenissen vergroten.

De staat mag nooit een bepaalde religie opleggen, maar moet neutraal zijn, zij moet alleen de rechtsstaat beschermen, dus ook minderheden daarbinnen.

Misschien zijn dat dan de (joods-christelijke) waarden waarop we in ons land de samenleving willen bouwen?

Er uiting aan geven door onze levenswandel en telkens weer de traditie interpreteren en zelfreflectie. Dat hoe we leven en welke keuzes we maken ertoe doet!

Dat kun je omkeer noemen, je bewust zijn van dingen die ook anders kunnen, je toekeren naar Gods liefde en rechtvaardigheid, je laten onderdompelen in Gods geestkracht, proberen te leven als Gods evenbeeld, God uitbeelden. En dat Gods belofte aan ons is, dat Hij -als we dat proberen- hij ons tegemoet zal komen.

Laat dit land een proeftuin zijn, dan ben ik graag het proefkonijn, als een nieuwe wereld ergens maar begint...

Amen

Greetje van der Harst-de Leeuwe

